

on ne nous les fait point connaître en détail; et quoiqu'on en relève la beauté, il y faut cependant moins chercher la délicatesse des pensées, le choix, la noblesse et l'arrangement des expressions, que les sentiments de piété. Peut-être que les airs sur lesquels l'auteur, qui était habile dans le chant ecclésiastique, les avait notées, leur donnaient des beautés qu'on ne trouve pas dans le texte.

M. Hubert, dans ses *Antiquités de l'Eglise Royale de Saint-Agnan d'Orléans*, pag. 39, dit que le roi Robert fit aussi un dixain à l'honneur des reliques de ce saint, qui commence par ces mots, *In virtutem tumuli*.

4° Quelles qu'aient été les autres productions de la plume du roi Robert, on ne nous en a conservé que deux courtes lettres. L'une fait la quatre-vingt-quinzième entre celles de Fulbert, évêque de Chartres, et roule sur cette espèce de pluie de sang dont on a parlé plus d'une fois. Quoiqu'elle soit adressée nommément à Gauzlin, archevêque de Bourges, il paraît qu'elle fut circulaire. Robert, à la prière de Guillaume le Grand, comte de Poitiers, y engage les

savants de ses Etats à l'instruire s'il était jamais arrivé de prodiges semblables à cette pluie.

L'autre lettre de ce prince, qu'Helgaud a insérée presque entière dans sa Vie, et que Baronius rapporte d'après Helgaud, est écrite à Leutheric, archevêque de Sens, pour le reprendre de deux erreurs dans lesquelles il était tombé. Mézerai (*ib.*, p. 383) et quelques autres écrivains, qui prennent de cette lettre occasion de relever la doctrine et l'éloquence de Robert, supposent que Leutheric était dans la même erreur que fut depuis Bérenger de Tours au sujet de l'Eucharistie. Mais il ne s'agissait que de l'abus qu'en faisait quelquefois ce prélat pour éprouver les coupables (HELG., *ib.*). Son autre erreur consistait à attribuer à la nature divine les souffrances qui n'étaient tombées que sur l'humanité. La lettre de notre généreux prince, qui respire un zèle tout de feu pour la pureté de la religion, eut son effet, et corrigea l'archevêque. On y voit que la formule dont on se sert pour administrer l'Eucharistie était alors un peu différente de celle qui est aujourd'hui en usage.

HELGALDI SIVE HELGAUDI

FLORIANCENSIS MONACHI

EPITOMA VITÆ ROBERTI REGIS,

EX ALTERIUS MONACHI SCRIPTIS (3).

(DUCHESSNE, *Rerum Francicarum Scriptores*, tom. IV, pag. 59, ex editione Petri Pithœi, ad fidem veteris codicis ms. qui exstat in bibliotheca viri cl. Alexandri Petavii, Senat. Paris., emendata.

PROŒMIUM.

Vir Domini, sanctissimus Anianus, inter cætera quæ a Deo possedit in hoc sæculo, præcipuos et non segnes ad regendum suum sanctum Dei locum habuit Patres. Ex quibus unus benignissime effloruit, Leodebodus nomine, sanctitate, scientia, divitiis pollens et gloria. Hic autem fuit temporibus Clotharii Francorum regis, patris Dagoberti Senioris, et ejus in diebus monasterii Sancti Aniani Pater est electus. Sane mortuo Clothario et ejus filio Dagoberto, Clodoveus inclytus ei successit in regno, justitiæ et pietatis amictus ornamento. Ad quem accedens memoratus abbas factus et dicto impetravit vicum Floriacum

monachorum usibus præparandum, dans pro eo ædificatum Altiniacum cum cunctis sibi adjacentibus super Axonam fluvium situm. Unde memor sui de his testamentum condidit, regia auctoritate munivit et eum in archivo monasterii sancti Petri, quod ipse postea edificavit, custodiri fecit. In quo hæredes fecit Floriaci fisci fratres Floriacenses ex toto, sicut et a rege eum emerat corde devoto. Ubi quæ et quanta regie potestati Jesu Christi, et domni Petri, et sancti Aniani et Francorum regis Clodovei submisserit, subjecta declarat epistola.

EXPLICIT PROŒMIUM.

INCIPIT

TESTAMENTUM LEODEBODI ABBATIS.

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

gloriosissimo rege. sub die v Kal. Junii, virtute et

menti testificatio suffragetur. Et quoniam ita est, Dei protegente dextera, ego Leodebodus ista conscribo, ac si indignus et peccator abba. Dum me divina pietas basilicæ domni Aniani, ubi ipse dominus in corpore requiescit, abbatix sublimatum honore ejusdem loci custodem esse instituit, congruum duxi et devotione plenissima mihi consensit voluntas, ut de re proprietatis meæ tam in ipsa basilica quam et basilicæ domnæ Mariæ, quam Joannes Floriacus a novo quondam construxit, ubi venerabilis vir Fulcaldus abba custos præesse dignoscitur, seu et in agro Floriaco, quem cum glorioso atque præcelso domno Clodoveo rege et gloriosa domna uxore ejus, Bathilde regina, visus sum de rebus meis propriis commutasse, ubi pro salute regia, vel cuncto populo exorandum, monasterium in honore sancti Petri ædificare delibero, ubi jam dictus vir Dei, sanctus videlicet præsul Anianus, condigne jacet tumulatus, in quo monachi juxta regulam sanctissimi Benedicti et domni Columbani consistere debeant, singulariter de facultate proprietatis meæ Christo præsulæ conferre delibero. Domino igitur ante dictæ basilicæ domni Aniani vel monachis ibidem deservientibus, ubi ad præsens divinitate propitia funguntur officio, et de jure meo in jus antedictæ basilicæ a die præsentis transfundo portiones terrulæ, infra agrum Nogrametensem sitas, in territorio Biturico, nuncupatas Litmaro et Mariniaco, quas de Aviana et Prosperiana feminis per instrumenta chartarum visus sum recepisse, cum domibus, ædificiis, mancipiis, qui a me liberati non fuerint, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, cum omni jure et beneficio suo, vel omnigeno pecude ibidem residente, sicut a me professum est; similiter portionem meam, quæ est infra agrum Littidum in Secalonia, quam de Agana femina dato pretio per venditionis titulum visus sum comparasse, cum domibus, ædificiis, mancipiis, præter quos ingenuos relaxavero, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis omnique beneficio suo, sicut a me possessum est; itemque et portionem meam quæ est ad Vetulam casam, quam de Abbone et filio suo Fraterno dato pretio per venditionis titulum comparavi et quæ per epistolam donationis ad me pervenit, cum mansis, vineis, campis, pratis, silvis, pascuis omnique genere pecudum et beneficio suo, sicut a me possessum est; simili modo et portionem meam, quæ est in villa Frictoni in Secalonia, sicut a me possessa est, cum mansis, accolabus, silvis, pratis, campis, pascuis in integrum, cum termino, vel omnigeno pecude ibidem residente; simulque terras vel prata, quæ ab Albana in pago Stampensi visus sum comparasse, sicut a me possessum est in integrum.

Pari modo vasa dono argentea anacleta pensantia libras viii et uncias duas duo sandalia ad missas

integra devotione instituo. Simulque et quod in pago Biturico, cognominato Monte, qui est juxta Carbrias vico, portionem terrulæ, quam de Domolo et uxore sua Ingara, vel de pluribus hominibus visus sum comparasse, dono; vel quodcumque ibidem per donationis epistolam aut quolibet contractu ad me pervenit. Seu et quod in Bria, quæ est super fluvium Flironte, habeo, quæ de pluribus hominibus visus sum comparasse et ad ipsum montem subjungitur, cum domibus, ædificiis, mancipiis, qui a me liberati non fuerint, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, cum omni jure et termino earum omnique genere pecudum, sicut a me possessum est, dono. Idemque et villam Camberon, quæ est juxta terminum Clariacense vel Ucello vico, quam de hæredibus Mummoli dato pretio per venditionis titulum visus sum comparasse, cum domibus, ædificiis, mancipiis, qui a me liberati non fuerint, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis omnique genere pecudum, cum omni jure et beneficio vel termino ad se pertinente, sicut a me possessum est, dono sancto Petro Floriacensi. Idemque et in Rausedone villa, quæ est in pago Magdunensi, quam de hæredibus Wagini dato pretio comparavi, suprascripta pars ante dictæ basilicæ domni Petri Floriacensis perpetuo jure atque proprietario, ut possideat integra voluntate, decerno. Idemque antedictæ basilicæ domnæ Mariæ portionem meam, quæ est juxta Columnæ vicum, quartam partem ex ipso agro Colommensi, cum mansis, accolabus, campis cultis et incultis, cum omni genere pecudum in integrum, sicut a me possessum est, delege perpetualiter possidendum. Idemque in Simpliciacensi, quod est in Secalonia, quod de homine quodam, Aregisilo nomine, vel de aliis, dato pretio per venditionis titulum visus sum comparasse, portionem ipsam cum mansis, silvis, pratis, campis, pascuis, vel omni genere pecudum et beneficio suo sicut a me possessum est, basilicæ domnæ Mariæ tribuo, et ut in perpetuum possideat plenissima voluntate exopto.

Pari modo et ad memoratum monasterium, quod in honorem domni Petri, sicut prædictum est, in agro Floriaco ædificare delibero, ubi monachi regulariter consistere debeant, dono a præsentis fiscum Floriacum, cum domibus, ædificiis, mancipiis, præter quos jugo servitutis non relaxavero, silvis, campis, pratis, pascuis, vineis, aquis, aquarumve decursibus, cum adjunctis et adjacentibus suis omnique genere pecudum cum omni jure et termino suo, sicut acta tempore ad fiscum fuit possessum vel ad nos pervenit. Idemque in potestate Melliano quod per venditionis titulum visus sum comparasse, cum domibus, ædificiis, mancipiis, qui a me liberati non fuerint, cum campis cultis et incultis, seu officina molendini, quod in Malva in ipso territorio esse videtur, in integrum

sium, cum domibus desuper positis, accolabus ibidem residentibus, vel vineas ad oppidum ipsius civitatis pertinentes, seu et locella villarum, cognominata Curun, Canavarias, Simpliciaco et Caliace ultra fluvium Ligeris, quod dato pretio anteacto tempore visus sum comparasse. Unde et in iudicio ante virum apostolicum dominum Audoenum episcopum, et illustrem virum Chrannulfum optimate, vel reliquos abbates convenit ut, ex omnibus tam in terris quam in mancipiis, seu et vineis, medietatem exinde pars basilicæ domnæ Mariæ retineret, et aliam medietatem in meo iure in integro deberem recipere. Quam medietatem eorum iudicio visus sum recepisse. Ipsam enim in integrum ad memoratum monasterium S. Petri Floriaco constructum delego perpetualiter possidendam. Simulque et Asinarias villam, quæ est in valle, quæ de ratione illustris viri Trodovei per commutationis epistolas, quantum textus earum declarat, ad me pervenit, dum ego e contra portionem illam, quæ est in Suncanto, vel Warentias, quod de Machilde femina quondam dato pretio per venditionis titulum comparavi; et hoc ad vicem memorati Trodovei dedisse visus fui in ipsa villa Asinarias, pars memorati monasterii domni Petri, quod est Floriaco constructum, in integrum absque cujuslibet impedimento, cum omni iure et termino, sicut a me possessum est, omneque genus pecudum ibidem residens recipiat possidendum. Areas vero infra muros Aurelianis, quas de Cronulfo clerico dato pretio per venditionis titulum visus sum comparasse, ubi Leobastus acola commanere videtur, ad prædictum monasterium domni Petri, vel monachis ibidem degentibus, integra voluntate dare decerno. Similiter et caballos xxx bonos, greges equinos x cum emissariis eorum, boum greges xx, vaccarum v, armentorum x.

Argentum, quod ad ipsum monasterium domni Petri, vel monachis ibidem deservientibus dono, per huius texti vigorem inserendum putavi, hoc est bacchoaicha pura sigillata transmarina pensantia pondo libras x, quorum unus habet in medio crucem auream. Dono et scutellam, quæ habet in medio effigiem capitis hominis simili modo auream; idemque et duas scutellas minores massilienses deauratas, quæ habent in medio cruces niellatas. Quæ species argenti in iure et dominatione memorati monasterii domni Petri perenniter permaneat volo. De vestimentis vero, quæ in paupertate mea habere videor, præter id quod superius basilicæ domni Aniani delegavi, reliquum quod superfuert, pars domni Petri Floriacensis recipiat ad possidendum.

A ipsas basilicas dedi, juxta quod res ipsæ melioratæ fuerint, ipsis abbatibus vel monachis ibidem deservientibus reformet, et fisci iuribus auri fibras iii, argenti pondo xx teneatur obnoxius. Quam donationem, ut firmior habeatur, gestis municipalibus alligare decrevi, et duas epistolas uno tenore conscriptas feci de re superius nominata; una quæ in archivo domni resideat Aniani, aliam vero pars monasterii domni Petri per futura tempora reservandam recipiat, qualiter monachi ibidem Deo servientes, id quod eis per ipsam dedi defensare valeant. Et præsens nihilominus a me facta donatio, firma omni tempore et inviolata permaneat, stipulatione in omnibus comprehensa. Actum Aurelianis publice. Addi vero convenit quod superius intimare debueramus, ut quidquid præfato monasterio domni Petri Floriacensis, quod nos a novo construximus, delegavimus et a timoratis viris delegatum fuerit in posterum; quidquid abbas, qui ibidem præfuerit, exinde voluerit facere, pro usu aut utilitate monasterii ipsius, vel lucro animæ aut fratrum necessitate, liberam habeat potestatem absque detrimento et impedimento sæpe dicti monasterii.

Leodebodus peccator abbas, epistola a me facta.

Audoenus peccator episcopus, rogante venerabili viro, Leodebodo abbate, hanc epistolam relegi et subscripsi.

Leodegarius, ac si indignus episcopus, rogante Leodebodo abbate, hanc devotionis ejus epistolam firmavi in Christi nomine.

Beccelenus abba.

Ado abba.

Salomon abba.

Leotsindus abba.

Burgulfus presbyter.

Higeccius diaconus et vicedominus.

Martinus diaconus.

Boso diaconus.

Agneramnus. Dagobertus.

Mummolenus. Vapingus.

Sigirigus. Framesindus.

Autbertus. Salomon sive Boso.

Pappolus. Sisobaldus sive Saxo.

Amuegtsilus testis.

Manasses. Authacarius.

Nonno. Hildulfus.

Grimoldus. Segonius.

Anno Incarnationis Dominicæ 623, data in mense Junio, anno ii domni Clodovei Francorum regis, filii Dagoberti Senioris, sanctorum Dionysii sociorumque eius loci mirifici constructoris.

in aliquibus vero tota ad dominium perveniret fratum. Qui videlicet nunc hactenus servatur. Quodque magis eum divitem fuisse declarat, non est omittendum, emisse videlicet illum hæreditatem Thomæ, cujusdam Parisiaci civis, obrizi auri mille et sexcentis solidis. Testatur hoc charta memorati venditoris ad ipsum dominum Leodebodem facta, in nostris archivis recondita, licet vetustate consumpta. Cujus hæreditatis in territorio Aurelianorum sitæ media pars ab eo huic sacro collata est loco, alia medietate monasterio sanctæ Mariæ remanente, quod quidam Joannes, ut supra scriptum est, a fundamentis construxerat, cujusque idem Dei famulus Leodebodus

*Explicit testamentum Leodebodi abbatis monasterii sancti Aniani, quod factum est sub Clodoveo rege Francorum filio Dagoberti Senioris.
Fiat. Fiat.*

INCIPIT EPITOMA VITÆ REGIS ROTBERTI PII.

PRÆFATIO.

Cœlestis imperii dignitas, cui spiritus superbiæ æqualis voluit esse potestas, elegit in hoc sæculo principes, qui regerent hujus sæculi sceptrâ potentes. Et sicut sancta Ecclesia, quæ est mater nostra, obtinuit sibi ad regendum populum Dei pontifices, abbates et cæteros sacri ordinis ministros, ita et in hoc mundo elegit imperatores, reges et principes « ad vindictam malefactorum » et ad reprimendam proterviam iniquorum, ut laudaretur Deus in sæcula sæculorum. Et quia a patribus monasterii domni Aniani sermo sumpsit exordium, necessarium est et utile ut unus adhuc præcipuus pater sumatur præ omnibus, ut habeat de eo levamen omnis mundus, quia eum bonum elegit Christi Domini pietas et « constituit super familiam suam » divina majestas. Ad quid ista protulerimus, dicamus.

Omnipotentia igitur omnipotentis Dei volente et beato Aniano auxiliante, memoriam domni et venerandi Leodebodi abbatis monasterii sæpediti sancti Aniani fecimus per testamentum, quod de suis rebus

A abba exstitit, habens sub se Fulchaldum nobilem virum. Quartam quoque partem de Suncanto atque villam Warentiarias a Machilde femina ccc probatis auri solidis, Rosdon ab Auderanno cc ejusdem metalli emit solidis. Ipse vero usque ad octavum decimum annum memorati regis Clodovei perdurans, postmodum laudabilis vitæ cursum sancto fine conclusit. Reperiuntur autem ab Incarnatione Domini non plures quam 620 præterisse anni, donec a domino Leodebodo fabrica hujus sacri cœpta est cœnobii, auxiliante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat.

B propriis sancto Petro Aurelianensi, domnæ Mariæ et sancto Petro Floriacensi contulit; nunc huic scripto addere curavimus quod, in omnes terras sonus exiens pietatis et bonitatis Rotberti, suavissimi et piissimi regis Francorum, filii Hugonis regis, hunc sanctum, in quantum potuit, exornavit, dilexit et excoluit. Quo concedente, vitam hujus excellentissimi regis adorari cupimus præsentibus et futuris imitabilem. Nam hic languentes animæ perspicient quid charitatis, humilitatis et misericordiæ valeant opera, sine quibus nullus ad regna poterit pervenire cœlestia. In quibus ita enituit, ut post sanctissimum regem prophetamque David nullus ei æquaretur, præcipue in sancta humilitate, quæ semper Deo proxima amatores suos corpore simul Deo conjungit et spiritu. Initio autem descriptionis omnem vultus illius habitudinem corporisve elegantiam, prout ipsi perspeximus, propalamus, adjuvante Domino nostro Jesu Christo, qui, ubi vult, et quomodo et cui vult, inolita bonitate aspirat.

EXPLICIT PRÆFATIO.

INCIPIT VITA.

In tempore, quo respexit Deus super filios hominum, ut videret, si esset intelligens aut requirens Deum, fuit rex Francorum Rotbertus, origine natus

D plana et bene ducta, oculi humiles, nares porrectæ et patulæ, os suave et dulce ad dandum sanctæ pacis osculum, harba satis honesta, humeri hujus in

versa, vir provecus ad summa. Sistens in consistorio clientem se esse libentissime fatebatur. Nunquam injuria accepta ad ulciscendum ductus. Amabat simplicitatem, communi se affatu et convivio et incessu præbebat. Eloquentiæ tantum incumbens, ut nullus laberetur dies quin legeret Psalterium, et exoraret cum sancto Davide Deum altissimum. Exstitit mitis, gratus, civilis animi et lepidi, magis beneficus quam blandus.

Fuit idem rex sapientissimus litterarum; cujus prudentissimo cordi erant insita a Deo data perfectæ scientiæ dona. Nam a piissima matre scholæ Remensi traditus, domno Girberto ad erudiendum est datus, qui eum sufficienter liberalibus instrueret disciplinis, ut in omnibus Deo omnipotenti complaceret virtutibus almis. Factumque est. Is quippe Girbertus, pro maximo suæ sapientiæ merito, quæ toto radiabat in mundo, donativo regis Hugonis munere pontificum adeptus Remense, non multis annis illud adornavit splendide in his quæ forent necessaria Ecclesiæ sanctæ. Eo namque derelicto, Ravennatum factus est rector ab Ottone III. De quo ad apostolatam Petri apostoli sanctissimi festinus ascendens, multa in eo virtutum operatus est insignia et præcipue in elemosyna sancta, quam fortiter tenuit, dum fideliter vixit. Inter cætera de se lætus et hilaris ita in R. littera lusit :

Scandit ab R. Girbertus in R. post papa viget K.

Hoc aperte demonstrans quod hi tres episcopatus honores, quos professione regularis vitæ patris Benedicti monachus factus suscepit, rexit et tenuit, hujus R. litteræ signo in capite sunt declarati. In addiscendis vero artibus licet vir Dei humillimus domnum Ingonem collegam habuit, quem abbatia S. Martini Masciacensis remuneratum, post abbatia S. Germani Parisiacensis inclytum sæculo reddidit, ut decebat tantum virum. Quantum autem in eo harum virtutum incrementa viguerint nos brevitati studentes paucis adnotare curavimus.

Quodam tempore palatio Compendii, hic vir misericordiæ, vir pietatis, positus, unum quoddam ibi in uno operatus est, quod omni sæculo patuit et cunctis pro ipsa pietate et misericordia imitabile reliquit. Sanctum Pascha illo in loco rex amabilis celebraturus in die cænæ Domini, a duodecim iniquæ conspirationis ducibus mors ei juramento promittitur, vita abstrahitur, honor regius tollitur. Capi eos et adduci ante se jubet rex mitissimus. Percutatus eos mandat servari domo Caroli Calvi, regalibus dapibus opulenter refici et in die sanctæ Resurrectionis perceptione corporis et sanguinis Domini

verbis, et sic eos illesos ad suam regredi jussit. In latrociniiis vero pauperum clericorum et laicorum sibi illatis, ad plene erat consentiens, quæ pro certo crant in auro vel argento et pretiosissimis ornamentis. Volentibus ea investigare minas dabat virtute, jurans Domini fidem, ne perderent quæ asportaverant. Stampis castro regina Constantia palatium construxerat nobile, simul cum oratorio. Quo delectatus rex ad prandendum cum suis accessit, impleri domum sanctis pauperibus jussit. Inter quos ad pedes ejus unus se collocans, ab eo sub mensa satiatus est. Qui non obliviosus factus ornamentum, quod erat in sex unciis auri dependens a genibus, et quod nos lingua rustica labellos vocamus, ipso conspiciente, cultello diripit, quantocius discessurus. Liberata vacuatur domus a pauperum cæterva, imperat longe a se expelli, qui jam satiati fuerant carniæ esu simul et poculo. Cumque surgerent a mensa, aspicit regina Dominum suum fraudatum gloria. Et turbata contra sanctum Dei non constantia protulit verba : « Heu, senior bone! quis inimicorum Dei vos aureo vestitu deturpavit honesto? Me, inquit, aliquis non deturpavit, sed illi qui abstulit necessarium magis quam nobis, volente Deo, proficiet. » Sedatis his vocibus, collocat se in oratorio rex, Dei dono lætificans se de suo perdito et de suæ conjugis dicto, astantibus ibi domno Guillelmo Divionensium abbate, simul et Odone comite et non minimis Francorum primoribus. Quædam adhuc de ejus non minima pietate narranda sunt. Præsuli cuidam [Leothorico Senonensi archiepiscopo] de Domino non bene sentienti et quærenti pro quibusdam causis probationem in corpore Domini nostri Jesu Christi indigne tulit rex amator bonitatis et scripsit ei in his verbis : « Cum sit tibi nomen scientiæ et non luceat in te lumen sapientiæ, miror qua ratione quæsieris pro tuis iniquissimis imperiis et pro infestato odio quod erga Dei servos habes examinationem in corpore et sanguine Domini; et cum hoc sit quod a dante sacerdote dicitur : *Corpus Domini nostri Jesu Christi sit tibi salus animæ et corporis*, cur tu temerario ore et polluto dicas : *Si dignus es accipe*, cum sit nullus qui habeatur dignus? Cur divinitati attribuis ærumnas corporis et infirmum doloris humani diviniæ connectis naturæ? Jurans Domini fidem, princeps Dei, privaberis, inquit, honore pontificis, nisi ab his resipueris, et damnaberis cum his qui dixerunt Domino : *Recede a nobis*, et non communicabis his quibus dicitur : *Appropinquante Deo, et appropinquabit vobis*. Illis verbis præsul non bene doctus a rege nio et ho. o

Hæc ejus devotio, hæc erat fortis provisio, ut corde A mundo et vestitu candido Deus immolaretur pro totius mundi piaculo. Hoc servitutis obsequio delectabatur terris positus jam in caelis. Jucundabatur in sanctorum pignoribus a se auro et argento bene ornatis vestibus albis, sacerdotalibus indumentis, crucibus pretiosis, calicibus auro bono fabricatis, thuribulis electum thymiana proferentibus, vasis argenteis ad emundationem manuum sacerdotis, qui stabat illa hora fundens preces ad Deum pro totius populi delictis. Et quid? Vas vinarium ex argento factam, quod canthara dicitur, a suo quodam clerico fuerat furatum; quod eum omnimodis tristem reddidit. Non sic autem ut turbaretur clericus qui postea fuit illi pretiosus. Examinationem furti minitans rex fieri, volens nolens clericus, mali patror operis, quæsivit, redemit et suo illud loco restituit. In hoc rex Dei amicus alludens clerico dicebat: « Melius esse in domo propria apportare quam exportare, ne efficeretur similis Judæ, qui fur erat, et oculos habens ea quæ mittebantur exportabat (Joan. xii, 6). » Habuit enim postea hunc suæ utilitati proximum, et sui boni consilii dignum. Sciebat hic piissimus Dei virtute sua et aliena curare vulnera, secundum patris Benedicti mandata, non detegere et publicare. Hujus igitur peccata pro tali facto sua Deus deleat quæsumus clementia, ut, sanctis omnibus intercedentibus, possideat justorum gaudia repromissa.

Pergratum mihi est et hoc auribus intimare fidelium, quod est omnino narratu dignissimum. Provocabit nos Deum amantes in hoc liberalis istius serenissimi regis memoria, et ejus operatio digna, cum cordibus fidelium et infidelium tinnierit tuba, non illa quæ ex æramento, sed quæ procedit de cælesti thesauro, et aperiens os suum dicit: *Conclude eleemosynam in sinu pauperis, et ipsa pro te exorabit (Eccli. xxix, 15)*. Hæc de tali viro cogitantes, occurrunt nobis plura cogitatione, auditu et sermone, quæ non possunt ascribi præ multitudine, quia illa solus Deus agnovit sua forti prudentia et scientia, ingenio et arte, quæ non possunt comprehendi miserabilis hominis virtute. Et quia a nobis diligenter mundus, delectamur in hujus excellentissimi regis operibus, in quibus, ut credimus, laudatur Deus, Rex gloriosus, cujus regni hæres erit perpetuus qui fuit mentis et corporis integra bonitate conspicuus. Quia ejus jucunda et delectabili vita adhuc frueretur mundus, credat orbis universus, si voluisset Dei Filium pro peccatoribus occisus.

Aliquando proficiscente eo ad ecclesiam et prostrato in oratione coram Deo, quiddam verecundiæ in ornamentis pellium a sancto collo dependentium

mandata: « Recede abhinc, recede; sufficiat tibi quod abstulisti, quia et alteri necessarium erit quod reliquum est. » Confusus latro abscessit ad imperium sancti viri, qui periclitantibus et pauperrimis hoc consentiebat ex more pro Dei amore, ut haberet eos apud Deum intercessores quos sciebat jam esse factos Dei cives.

Sedes regalis, Pisciacus dicta, supra Sequanam posita, Francorum regibus satis est opportuna. In ea monasteria tria ab antiquis viris didicimus facta, unum in honorem sanctæ Mariæ, aliud sancti Joannis, tertium sancti Martini confessoris. E quibus unum in honore sanctæ Mariæ matris Domini rex bonus assumens et a novo ædificans, illud in ornamentis et clericis, auro et argento satis honorabile reddidit. Quo laudandi Deum nunquam finem habuit. Porro orationibus ibi adhærens Deo, cum ad locum repausationis sui humillimi corporis reverteretur, post assuetos in oratione lacrymarum imbres fusos, invenit ibi suam lanceam a conjugæ gloriosa bene argento paratam. Hanc considerans aspicit a foris si quempiam reperiret argentum hoc cui necessarium foret. Inveniensque quemdam pauperrimum, interrogat caute si haberet aliquid ferramenti quo posset auferri argentum. Pauperi inscio ad quid ita requireret ait Dei famulus ut perquirat quantocius. Inter hæc orationibus vacabat. Adveniens is qui missus fuerat ferramentum offert tali operi satis congruum. Observantur ostia domus et rex cum paupere argentum a lancea auferens pauperculo dat bene faciens, et suis ipse sanctis manibus ei in sacculum mittens dat in mandatis, sicut mos erat, ut sibi in redeundo prospiceret ne uxor ejus eum videre posset. Obaudivit præceptis regis necessitas pauperis. Peractis his, advenit regina mirans quod factum fuerit de lancea, quæ sic erat destructa, de qua sperabat dominum suum forti lætificari gloria. Ad hæc Domini fidem jurans rex joco hujus se non esse facti conscium, inter eos amabilis est exorta contentio quibus eleemosynæ largitio profuit et proderit, faciente Deo, mortuis sæculo, viventibus Deo. Quædam adhuc de ejus non minima pietate narranda sunt.

Clericus quidam pauperculus de regno Lotharii exiens, ad hunc de quo loquimur servum Dei veniens, est receptus. Is nempe clericus Oggerius dicebatur. Qui eum nimia bonitate suscipiens, suo sanctorum collegio sociavit clericorum et eum sufficienter in his quæ debuit, adornavit, sperans secum habiturum non paucis diebus et annis. Verum in his quæ prævidere noluit inventus est. Nam super eum dicta David prophetæ merito dicta sunt: *Verba oris eius iniquitas et dolus. Noluit in*

cœna cum suis sumpta, incumbentibus jam noctis tenebris, dum ad complenda, et quæ sunt Deo reddenda cogitaret, ad domum Dei de more processit, præeuntibus ante se clericis cum cæroferariis non minimi ponderis. Quibus positis, significavit rex humilis ne accederent ad excelsa. Stat rex in angulo, et corde tacito Deo suo reddit vota jucundo. Meditans ergo in conspectu Domini, aspicit jam dictum Oggerium ad altare accedere, cereum ad terram deponere, candelabrum sinu contegere. Turbantur clerici, qui hujus latrocinii debuerant esse custodes. Inquirunt dominum regem de furto; quibus se respondit nescire ullo modo. Pervenit hoc ad aures Constantiæ reginæ ejus conjugis, de qua quidam ad nomen ejus lusit dicens :

Constans et fortis, quæ non Constantia ludit.

Hæc accensa furore jurat per animam Willelmi sui genitoris custodibus mala se irrogaturam fore, luminibus privari et malis aliis deturpari, ni reddant quod ablatum fuerat de thesauro sancti et justi. Hoc ubi audivit in quo erat requies pietatis, cum qui erat latrunculus advocans, ita ad eum locutus est : « Amice Oggeri, abi hinc jam, ne te consumat inconstans Constantia uxor mea. Sufficiunt enim quæ habes, donec intres in terram nativitatis tuæ. Sit Dominus tecum ubicunque perrexeris. » Ubi hoc audivit furti dominus, cadens ad pedes piissimi regis volutabatur clamans : « Succurre mihi, domine, succurre. » Ipse vero volens cum eripere, dicebat : « Transi, transi, noli hic permanere, » dans ei et alia cum his quæ absportaverat, ne deficeret in via. Post aliquot dies idem Dei famulus credens illum jam posse suum attingisse solum, conversus ad suos lepide et jucundissime dixit : « O bone Theudo (hic enim ei erat familiaris) ut quid tantum laboras in quærendo candelabro, cum Deus omnipotens illud suo attribuerit pauperulo? Scias etenim tu et tui quod illi plus quam nobis necessarium fuerat, cum Deus nobis peccatoribus omnia quæ sunt in terris attribuerit, ut subveniamus pauperibus, orphanis, viduis et omni populo Dei. »

Palatium insigne, quod est Parisius, suo construxerant jussu officiales ejus. Quod volens præsentia sui die sancto Paschæ nobilitari, more regali jussit mensam parari. Cumque aquam ad abluendas manus præsto haberet, adest cæcus quidam inter pauperum multitudinem coram eo assistentium, qui illius erant memoriale continuum, qui ut illi aquam jactaret in faciem humillimam effert precem. At ille continuo, velut pro joco ducens pauperis precem, dum primum in manibus accepit aquam, illius projectam in faciem. Qui mox, videntibus cunctis opti-

A die. Nec immerito sane potest existimari quod palatium illud frequenti regio conventu sit honorandum, quod divina virtus tali decoravit miraculo et populi sacravit júbilo, dum vesci voluit ibi devotissimus rex die primo.

Vigore justitiæ vigens idem rex serenissimus studebat non continuari os suum mendaciæ, sed veritatem corde et ore proferre, Domini Dei fidem jurans assidue. Unde vimirum suos, a quibus sacramentum recipiebat, volens justificare quemadmodum seipsum, fecerat unum phylacterium olocristallinum, in gyro auro puro adornatum, absque alicujus sancti pignorum inclusione, super quod jurabant sui primates, hac pia fraude nescii. Aliud quoque jussit parari argento, in quo posuit ovum B cujusdam avis quæ vocatur grippis, super quod minus potentes et rusticos jurare præcipiebat. O quam bene et congrue huic sancto viro concordant illius sancti dicta prophætæ dicentis : *Habitabit in tabernaculum Altissimi, qui loquitur veritatem in corde suo : qui non egit dolum in lingua, nec fecit proximo suo malum, et opprobrium non accepit adversum proximum suum (Psal. xiv, 3).* Cui utique bono illum adhæsisse tota cordis intentione certissimum est, ut mereretur esse in superna hæreditate beatorum cohæres.

Quanta vero humilitatis virtus in eo fuerit paucis edicendum est verbis. Colloquium cum episcopis sui regni habens rex humilis, inter colloquium unumquemque aspiciens, vidit quemdam eorum mole carnis gravatum, pedes suos dependere ab alto. Pietate ductus a longe quærens subpedaneum reperit unum. Quod manibus Deo et hominibus charus apprehendens, illud tanto pontifici offerre non recusavit et sub pedibus ejus ponere non est dedignatus. Erat autem hic episcopus Lingonensis, Lambertus nomine dictus, scientia, religione et bonitate pollens. In magna etenim ex hoc admiratione pro tali facto omnes episcopi et principes habere sæpè factum Rotbertum humillimum et inclytum regem.

Is quippe rex Deo dilectus Rotbertus semper meminit sanctæ legis, quia memor fuit operis Dei in omnibus viis suis. Sciebat etenim scriptum : « Scientia, virtus; custos virtutis, humilitas sancta. » Et illud beati papæ Gregorii : « Qui sine humilitate virtutes congregat, quasi in ventum pulverem portat. » Legerat quid dixerit quidam ex Patribus : « Omnis labor sine humilitate vanus est; humilitatis signum dat regnum cælorum. » Nos ergo oremus omnipotentem Deum, ut hic electus, qui deposito omnium more superbiæ conjunctus est Christo Deo sanctæ humilitatis virtute, ita illi jungatur in sæculo venturo, ut in judicio a sinistra parte disjunctus, non

Jactantiam superbæ mentis a se rejiciens rex humilis et cum multiplici pietate nominandus Rotbertus studebat illi semper placere virtutibus bonis qui habitat in excelsis. Devitans sublimes suscipiebat quos poterat humiles, qui certis temporibus veras vero Deo redderent laudes. Suscepit in hoc et exemplum ab Ambrosio Mediolanensium civitatis venerabili episcopo, qui binos Ecclesiæ suæ, cui præsidebat, clericos pro incesso superbo gravibus tradidit lamentis, donec, calcato tumore superbix, addiscerent humilitate pergere, qui erant correcti virga sacerdotalis disciplinæ. Idem namque beatus pontifex, in tractatu De diluvio et arca Noe, habitus hoc modo arrogantium curavit edicere, scilicet quales describit Isaias Judææ filias, oculorum micantes nutibus et alta se cervice jactantes. Sunt enim hujusmodi erigentes supercilia, inflato corde, elato pectore, cervice resupina, qui solum quidem pedum præstringant vestigiis, toto autem se librant corpore et inani suspendunt texamine. In priora gressu prodeunt, in posteriora verticem reclinantes, cœlum spectant : terram autem fastidiunt, tanquam cervicis dolore suffixi, ut eam inclinare non possint. Hos igitur delevit Deus de libro vitæ, dicens : *Omnia qui se exaltat, humiliabitur* (Luc. xiv, 41). Nec inter merita sanctorum commentis [*al.*, *commeritiis*] facit a hæerere cœlestibus. Hæc idcirco diximus, ut cognoscant omnes quis in tanto Francorum imperatore mundi fuerit despectus, qui humilitate sancta cœlorum possedit regna.

Hujus igitur inclyti regis avus Hugo, pro pietate, bonitate, fortitudine Magnus dictus, monasterium S. Maglorii confessoris Christi in civitate Parisius simul cum filio construens nobiliter, monachos sub regula patris Benedicti vivere paratos ibi collocat, et in auro vel argento locum ipsum dicat, et cæteris ornamentis, pro salute sua et filii ac futuræ posteritatis. Mater quoque ejus supradicta Adhelaidis, admiranda satis in sancta devotione regina, fecit monasterium sancti Frambalkii in civitate Silvanectensi, ubi duodecim ad serviendum Domino clericos misit et de quibus viverent abunde subministravit. Construxit et monasterium in territorio Parisiensi, villa quæ dicitur Argentoilus, ubi numerum ancillarum Dei non minimum sub norma sancti Benedicti vivere paratas adunavit; ad laudem et gloriam bonorum omnium Inspiratoris et sub honore sanctæ Dei genitricis et perpetuæ virginis Mariæ omnipotenti Domino dedicari et consecrari voluit. Fecit nihilominus sancto pontifici Martino casulam auro operatam optimo, inter scapulas majestatem veri pontificis continentem, Cherubim quoque ac

A rum amico, beato videlicet Dionysio, casulam miram itidem opere factam contulit. Cui et aliud, ut tantam decebat feminam, ornamentum contexit, quod vocatur orbis terrarum, illi Caroli Calvi dissimillimum. Sperabat enim se Deo fidelis regina partem habituram cum eo, cui promiserat Deus sermone non casso impetraturum pro quibuscumque petisset. Etenim illius universa progenies famulam se tanti martyris in omni opere proclamabat, reddens Domino suo quæ sunt servi debitæ servitutis obsequio. Erant siquidem huic generationi speciales amici, sancta videlicet Maria, et pater et dux monachorum sanctus Benedictus, sanctus quoque Martinus, sanctus nec ne Anianus atque victoriosi martyres Christi Cornelius et Cyprianus; optatissimus vero gloriosus martyr Dionysius ac inclyta virgo beata Genovefa. Fertur autem dixisse moriens bonus Pater :

« O optime filii, per sanctam et individuum Trinitatem te obtestor, ne quando animus subripiat acquiescere consiliis adulantium, vel muneribus denisque venenatis te ad vota sua maligna adducere cupientium ex his abbatibus quæ tibi post Deum perpetualiter delego; neve animi levitate ductus quolibet modo distrahas, diripias aut ira excitante dissipis. Specialiter vero tibi iuculco nullo pacto ducem omnium, Patrem dico Benedictum, a te patiaris divelli, illum apud communem Judicem salutis aditum, tranquillitatis portum postque carnis obitum securitatis asylum. »

C Quæ autem hæc ancilla Dei, mater prudentissimi regis Rotberti, opera bona fecerit, paucis adnotare libet. Ipse juvenis laborabat forti infirmitate corporis, de qua erat patri et matri in timore periculum. Pro quo fecit in seniori ecclesia Aurelianensis civitatis, quam sanctus Evurtius per Dei dexteram fundavit et more ecclesiastico benedixit in sanctæ et vivificæ Crucis honore imaginem Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi pendens in cruce, ex auro puro, ut liberaretur a mortis periculo, quem Deus omnipotens jam apud se decreverat regnaturum in mundo. Nam et ejus virtute liberatus est. Dederat autem et pater pro filio unico sanctæ Crucis loco utrumque argenteum pensantem LX libras, qui usque ad hæc nostra tempora permansit in domo Dei sancta. Crescens quippe ætate et vir factus virtute totam terram sanctæ Crucis, quam Fulco episcopus pro adjutorio sui Hugoni potentissimo Belvacensi dederat; hic vir Dei, qui laude et verbo omnipotenti complacebat Deo, mæsto factus animo, per sæcula celebrando salutiferæ Crucis loco suo reddidit dono. Hunc denique locum, Aurelianensem scilicet sedem, specialius semper dilexit, quia in ea natus adolevit, et post regeneratus ex aqua et Spiritu sancto, ibi

consecraretur sanguis Domini nostri Jesu Christi. Junxerat se tanto pontifici rex mente humili, qui superno tactus amore fecit in ipso sancto calice patenam ad consiciendum in ea corpus Redemptoris mundi, ut esset ei crucis signaculum in auxilium et sancta passio vera animæ carnisque redemptio. Nihilominus et domum Odolricum episcopum in sacerdotali vestimento sic honoravit, ut astans in sacrificio Domini circumtectus ex omni parte auro et purpura videretur. Urceolum ex onichino factum, quod comparaverat rex ditissimum pretio LX librarum, iterum ipsi sanctæ Crucis loco contulit simul cum alio argenteo et manipulo. Dedit etiam et palia tria pretiosa in ornatu ecclesiæ, pro sua suorumque filiorum salute, et alia multa quæ non possunt littera notari nec numero comprehendere. Sanctorum enim corpora martyrum pretiosorum Saviniani et Potentiani, qui passi sunt acerrime in Senonensi urbe, auro, argento, gemmis ita vestivit ut in his delectaretur omnis mundus, quos in terris rex honorificaverat, laude dignis. Præterea Patri Benedicto et suis, cui semper totis adhæserat præcordiis, pro sua in tota mundi latitudine admirabili vita, piscatoriam Ligeritti fluminis benignissimum attribuit, scripto firmavit et ex his nil aliud quam intercessionis illius quasivit suffragia. Sed et præceptum de immunitate Floriaci loci, seu de his quæ monasterii competunt utilitatibus, auctoritate regia firmavit et sigillo suo ut bonus et sapiens insignivit. In ornamentis quippe ecclesiasticis Patrem Benedictum honorans, quo eo amore dilexerit manifestissime aperuit. Nam altare sanctæ Dei genitricis Mariæ pallio pretiosissimo post ignem, qui fuit immensa nostri sancti loci calamitas, cooperuit et thymiamaterio usquequaque satis mirabili, auro et gemmis bene elevato in sublimi, hunc sanctum devotissime nobilitavit. Erat enim et hoc adplene conveniens thymiamaterium thuribulo aureo a Gauzolino abbate mirabilium factore patrato, cujus opus splendet præ omnibus quæ vidimus ipsi qui hæc scribimus, in Floriaco loco. Monasterium S. Cassiani confessoris summi in Hedua civitate, quæ et Augustodunus, nimia dirutum vetustate a novo ædificavit et in eo Dei ministros collocans abbatiam, sicut prius, construxit, præbens sumptus his qui ibidem Deo deservirent. Hoc ei studium, hæc ejus semper fuit in opere Dei voluntas.

Palatio Compendii damnum accidit regi in furto nobili. Instabat tunc dies Pentecostes, quo Spiritus sanctus replens animas mundat fidelium corda, ut placeant Patri et Filio, quibus æqualis Spiritus sancti portio. Volens illo die pater rex gloriosus filium suum statuere in regem, nomine Hugonem, strenuissimæ nobilitatis juvenem, pro immensa patris et filii bonitate, quæ erat divulgata toto terrarum orbe, ad

et semper amatus. Die autem primo perfecta benedictione mirabili, pater lætus factus de filio, exultabat gaudio immenso. Admonitio patris eo die talis facta est in filio bono : « Vide, fili, semper sis memor Dei, qui te hodie participem sui fecit regni, ut æquitatis et justitiæ in semitis delecteris. Quod, quæso, attribuit mihi Deus ut videam, et tibi ut facias juxta ejus voluntatem, quæ omnibus desiderantibus eam semper adest. » Inter hæc festiva solemnia quidam clericorum, vesano corde meditatus perversa, accelerat perficere ea. Speciem cervi ex argento mero facti vir Dei habens in thesauris suis eo delectabatur solemnibus festis. Acceperat hoc munus a duce Normannorum Richardo ad usus humanos, quod benignus ore, benignus corde, benigno non distulit conferre Deo. Erat huic ornamento adjunctus scyphus corneus, quo deferelatur vinum ad celebrandum sacrificium. Hæc aspiciens quidam pestifer et nequam clericus, arripit, caligis recondit, huc illucque vadens non invenit cui ea venditione contribueret, vel quomodo illam speciem cervi destruere posset. Credendum est cunctis ea pii regis servata meritis, qui toto corde erat Deo fidelis. Nam tertia Sabbati in oratorio Turris Caroli colloquens cum quodam familiaritate perfecta sibi conjuncto, ecce fur veniens ante altare se collocat, preces inutiles spargit et longa protrahens suspiria, facistergio altaris prolixo operit, simul cum scypho, et sic verecundus abiit, nesciens miser quorum oculi super eum erant defixi. Cessans rex a colloquio vadit ad altare pede levi cum amico vero, et sua accipiens reddit lætus ministro, interminans socio ne, dum adviveret, nomen ejus sæculo innotesceret et tanto viro verecundiam faceret.

Verum quia opponit se nostræ narrationi quorundam perversæ mentis intentio, qui omne bonum quod ipsi nequeunt assequi aliis invidere et malignitatis calcaneo, prout possunt, premere non erubescunt, quique, si quid excessus humanitus admissum est, eo cuncta boni operis succedentia germina canino dente oblatrant suffocari, hunc sanctissimum virum lacerare non pertimescentes : Non, inquam, hæc quæ prolata sunt bona de eo opera ad salutem illius provenient animæ, quoniam non exhorruit facinus copulationis illicitæ, dum commatrem et sibi consanguinitatis vinculo nexam duxit uxorem. Quorum irrationabilitatem placet evidenti sanctæ Scripturæ indicio convincere. Sed, ne forte loquendi proclament aditum sibi intercludi, dent nobis aliquem sine prolapsione delicti. Quis vero castum se habere cor gloriabitur? cum nec unius diei infans mundus esse Scripturæ testimonio comprobetur? Siquidem ob inertiam desipientium comprimendam hæc dixerim, non ut viri ultro penitentis culpam occultem. Sicut enim sanctus David, lege prohibi-

noxii nece incurrit duplex peccatum. Huic profecto magis libuit Deum offendisse, quam a muliere duplici sibi lege prohibita torum servare immaculatum. Sed utriusque peccati vulnus verus humani generis benigna dispositione sanavit Medicus : illum per Nathan prophetam suum, dum pauperis viri unius ovis et divitis ovium abundantis multitudine paradigmate objecto, se reum agnoscens dixit peccasse; istum æque per domnum et venerabilem Abbonem, Floriacensium a Deo præelectum abbatem, nunc, Christi favente gratia, miraculis coruscum, præta mortis formidine dure increpatum privatim et publice. Cujus sancti viri increpatio tam diu perstitit donec rex mitissimus reatum suum agnosceret, et quam male sibi copulaverat mulierem propterea derelinqueret, et peccati maculam grata Deo satisfactione dilueret. Uterque igitur rex Deo acceptus, utpote ab illo coronatus. Quos nudos peperit natura mundo, sancta dispositione suigloriosos habere voluit et inclytos sæculo. Et quia, ut ait Scriptura, permittit Deus fieri quod non vult, permisit benigna dispensatio sic eos occumbere peccato, ut se humanitate æquales subjectis recognoscerent, et reliquum vitæ tempus vigiliis et orationibus inbærendo transigerent, varias corporum passiones sustinerent, ut adimpleretur in eis sacre Scripturæ testimonium, quæ ait : *Corripit Deus quem diligit, flagellat autem omnem filium quem recipit (Hebr. xii, 6)*. Uterque peccavit, quod solent reges; sed a Deo visitati pœnituerunt, siveverunt, ingemuerunt, quod non solent reges. Siquidem exemplo beati David, domnus iste noster Robertus confessus est culpam, observavit indulgentiam, deploravit ærumnam, jejunavit, oravit et confessionis suæ testimonium in perpetua sæcula vulgato dolore transmisit. Quod non erubescunt facere privati rex non erubuit confiteri. Qui tenentur legibus audent suum negare peccatum, dedignantur rogare indulgentiam quam petebat qui nullis legibus tenebatur humanis. Quod peccavit conditionis est; quod supplicavit correctionis. Lapsus communis, sed confessio specialis. Culpam itaque incidisse naturæ est, diluisse virtutis. Ob hoc nimirum ista facere non despexit, quia sciebat Deum pusillis et magnis fore timendum et potentem quemque divina admoneri Scriptura : *Quanto magnus es, humilia te in omnibus et coram Deo invenies gratiam*. Illis igitur rex humilis, legibus absolutus, suæ tamen reus fuit conscientiæ. Quibus vinculis se edomare desiderans, divinum sibi precatur auxilium, ut ab omni criminis labe mundetur. Et revera, cum mitis et corde mansuetus egregia semper habuerit sanctus rex suæ mansuetudinis et pietatis insignia. ita ut adversariis suis frequenter ignoverit

A qua justitia de cœlo prospicientis, quæ processit de utero intactæ Virginis.

Unum vero quiddam memoria dignum a patre hujus inclyti regis et a Deo electi patratum, huic lectioni inserere dignum duxi. In eo namque sacerdotēs veridici, abbates et monachi, sanctæ normæ non nescii, exemplar virtutum, quod non solum imitari, sed etiam admirari valeant, invenient. Ante omnia autem pietatis et misericordiæ omni laude extollenda insignia. Quodam namque tempore sanctum diem Paschæ in civitate Parisius solemniter celebrans, secunda Sabbati ad domum suam apud Sanctum Dionysium lætus regressus est, ibique solemnes exegit dies. Tertia autem Sabbati adveniente hora, qua laudibus laudaretur per omnia sæcula Deus, surgit a lecto et ad ecclesiam ire disponit. Aspiciens ergo videt duos ex adverso jacentes in angulo, operi insistentes nefario. Horum fragilitati condolens, ornamentum pellium, quod erat pretiosissimum, tollit a collo et super peccatores projicit corde benigno. Quo facto, ecclesiam sanctorum omnipotentem Deum rogaturus intravit, ubi pro ipsis peccatoribus ne perirent oravit. Prolongata vero oratione et sperans jam abiisse mortuos peccatores, qui pœnitentia viverent Deo, evocat sui corporis custodem, et ut aliud sibi ejusdem generis deferat ornamentum humillimis verbis imperat, mandans hoc minis imperialibus, ut neque conjugi gloriosæ, neque alicui istud unquam manifestaretur. O quam perfectus, qui sic suo peccatores protexit vestimento! quam sanctus sacerdos! quam pius abbas religiosusque monachus! quam rectissima virtutis et perfectionis norma, cui inniti potest justitiæ concupiscens semitas! Tali quippe mandat monachorum pater et dux confiteri peccata, qui sciret sua et aliena curare vulnera, non autem detegere et publicare. O felix participatione Dei pietas et misericordia, quæ sic floruerunt in tanto et tali viro! quas et ipse Robertus noster quasi hæreditario jure a patre relictas possedit.

Ingo summæ ingenuitatis vir et bonitatis, abbas Sancti Germani Parisius civitate constituti monasterii, ad hunc Dei famulum pro sua et fratrum utilitate Aurelianus duos boni testimonii direxit fratres. Qui ab eo visi pacis honorati sunt osculo, ut ei mos erat, interrogatique sunt benignissime qua causa ad eum properassent. Vocabantur autem propriis nominibus Herbertus unus, alter vero Gauzfredus, haud infimi ordinis monastici viri. Quibus pio de mœre imperat ut post matutinos hymnos sua præsentia assisterent et de quibus vellent audientiam haberent. Quibus jussa observantibus contigit ut in ipsa ecclesia, in qua consederant, his cernentibus, candela exstingeretur. Qua exstincta, religiosum vi-

moribus. Quos admirans et Deum hymnisonis vocibus laudare cupiens, omnimodis illum prohibet, ut a jactantia superbæ mentis ex toto se liberans, Dei in omnibus collaudans virtutem diceret cum David : *Ego sum vermis et non homo, opprobrium hominum et abjectio plebis (Psal. xxi, 7)*. Et iterum : *Humiliatus sum usquequaque, Domine; vivifica me secundum verbum tuum (Psal. cxviii, 107)*.

Legimus in divinis Voluminibus quod *servire Deo regnare est*. Quod pro certo cognovit qui admonuit, dicens : *Servite Domino in timore (Psal. ii, 11)*. Quod utique iste noster, de quo loquimur, vir beatus adimplevit pro posse et velle. Et sicut Moyses Dei famulus, precibus humillimis, manibus extensis prostravit Amalech; ita et hic verus Dei amicus, suis devictis hostibus virtute sancti Spiritus, semper Deum habuit adiutorem, qui est salus omnium. Resplendebat quippe in eo animi dulcedo, qua omnem sibi conciliabat hominem. Erat ei sapientia salutaris, qua delectabatur cum suis. Docebat quosdam in lectionibus, alios in hymnis et laudibus, et ad talia semper exhortans, omne secundum apostolum omnibus fiebat, ut cunctos lucrifaceret (*I Cor. ix, 22*). Cæterum quod pontifices ipsi abbatesque facere pigritabant, quorum est errantes corrigere et bonos quosque exemplo suo ad meliora provocare, ipse verus Dei amicus audebat; de cujus cordis thesauro procedebat vox exultationis et salutis, qua delectari gaudebat cum omnibus sanctis, secundum Apostolum carnem suam crucifigendo cum vitis et concupiscentiis mundi hujus (*Gal. v, 24*), delectabile semper divinitati seipsum præparans templum. Ad divinum officium primus, ad laudandum Deum sedulus. Quocunque illi erat eundum præparabatur vehiculum, quod deportaret divini ministerii tentorium. Quo in terram fixo, deponebantur ibi sancta, ut quia secundum Psalmistam : *Domini est terra et plenitudo ejus, orbis terrarum et universi qui habitant in eo (Psal. xxiii, 1)*, proderet se devotum famulum, quovis in loco Deo devotas persolvere laudes. Erant enim fixa et bene plantata in corde mansuetissimi et Deum bene amantis regis beatissimi Antonii verba : « Jesum Christum semper desiderate, quia in omni sede terrarum constituta sunt regna cælorum. » Sanctas noctes, hoc est nativitatis Domini, sancti Paschæ et Pentecostes, sic totas ducebat insomnes usque ad summum mane ut nec sedens vel stans somnum caperet, donec quam expectabat et desiderabat salutiferam corporis et

A rum doctrina, quam assumpsit ex dictis sanctorum Patrum.

Quis autem ei mos fuerit dandæ elemosynæ in sui regni sedibus non prætermittimus. In Parisius civitate, Silvanectis, Aurelianis, Divione, Antiissiodoro, Avalone, Meloduno, Stampis, in unaquaque harum sede, trecentis, vel, quod est verius, mille pauperibus dabatur panis et vini abundantia, et hoc specialius ipso quo ad Deum transiit anno, qui est incarnationis Dominicæ millesimus tricesimus secundus. Præter hæc, quo ibat quotidie in sancta Quadragesima cum cc jubebat pauperibus dari panem, piscium et vini cibaria. In die autem Cœnæ Domini, non videntibus incredibile, videntibus vero et servantibus in tali negotio satis admirabile, cum non minus quam trecenti ipsa die sua providentia congregati, de ejus sancta manu flexo poplite in terram, unusquisque legumen, piscem, panem, denarium unum sumebat in manibus. Et hoc hora diei tertia. Hora itidem sexta. Itidem centum clericis pauperibus præbendam panis, piscis, et vini concedebat; duodecim unumquemque eorum honorans denariis, corde et ore Davidicos semper decantans psalmos. Post mensam vero præparans se ad Dei servitium rex humilis ponebat vestimenta sua, indutus ad carnem cilicio, adjunctoque clericorum collegio centum sexaginta et eo amplius numero, ad exemplum Domini eorum pedes lavans capillis capitis sui tergebatur, et ad mandatum Domini singulos eorum duobus solidis remunerans, clero præsentem et diacono astantem, qui lectionem legeret secundum Joannem in Cœna Domini dictam et factam. Talibus factis occupabat se rex meritis gloriosus, loca sanctorum perlustrando toto die sancto Parasceve et crucem Domini adorando usque iu vigilia sanctæ Resurrectionis, in qua assumebat statim sacrificium laudis, quæ non deficit ab ejus ore in omnibus sæculis. His et hujusmodi virtutum meritis honorumque operum exhibitionibus gloriosus et toto orbe prædicandus Robertus rex se mirabilem mundo præbuit, cunctis posteris imitabilem dereliquit.

Hic autem post Deum specialis gloria regum, pro sacro sanctorum apostolorum numero, quos semper amabat corde benigno et quorum solemnnes festivitates votivo præveniebat jejunio, ad horum exemplum duodecim pauperes secum ducebat, quos specialius diligebat. Quibus ipse erat vera requies post labores. Nam his sanctis pauperibus comparans fortissimos asinorum pullos, ante se, ubicunque pergebatur, lætantes, Deum laudantes et animam suam

Major cura boni est fratrum relevare labores,

Et fieri optatum tristibus auxilium.

Pascere jejunos, nudos vestire, ligatos

Solvere, discordes conciliare sibi.

Et quæcumque homines miseri solatia quærant,

Hæc, ut possibile est, promere corde pio.

Ut recte vere cupidus vereque benignus

Quæ mala sunt fugiat, quæ bona sunt faciat.

Hæc omnia in tanto viro fuisse omnis cognovit mundus, quia eum semper dilexit Deus.

Præterea construxit a novo in urbe Aureliana monasterium sancti Aniani singularis sui apud Deum advocati. Qui quam pius sanctæ devotionis amorem erga eundem habuerit nullus edicere valet, quia illum suum semper post Deum adiutorem, protectorem et defensorem habere voluit, ad quoscunque potuisset pergere gressus. Nam uno die a quodam suo speciali amicorum amico interpellatus ut quid talem ac tantum pontificem et non alios sic sanctos suis sanctis laudibus extolleret, respondisse humillima et piissima voce fertur : Quis est Anianus? Anianus, Anianus pro certo est vera nostrorum consolatio, laborantium fortitudo, regum protectio, principum defensio, pontificum exultatio, clericorum, monachorum, orphanorum et viduarum egregia et inenarrabilis sublevatio. Et illudens ad circumstantes pueros ait : Num et iste, de quo loquimur, Arianus a pœnis virgarum vobis pueris non est frequens, vera et probata liberatio?

Ardens tanti pontificis honore hic redolens flos et decus Ecclesiæ sanctæ, et gratia Dei desiderio eum in altiori volens constituere loco, domum Domini super eum in melius construere cœpit et, Deo cooperante et sancto Aniano auxilia præbente, ad finem usque perduxit. Habet namque ipsa domus in longitudine tensa quadraginta duas, in latitudine duodecim, in alto decem, fenestras centum viginti tres. Fecit et altaria in ipso monasterio ad laudem sanctorum numero novemdecim, quorum memoriam hic adnotare curavimus ; principale, in honorem apostoli Petri, cui supradictus rex associavit cooperatorum Paulum in benedictione, cum non antea ibi nisi solius sancti Petri esset veneratio ; ad caput S. Aniani, unum ; ad pedes, aliud ; aliud in honore S. Benedicti ; cætera sunt in honore eorum quorum nomina sunt ascripta, sancti videlicet Evertii, sancti Laurentii, S. Georgii omniumque sanctorum, item S. Martini, S. Mauriti, S. Stephani, S. Antonii, S. Vincentii, sanctæ Mariæ, sancti Joannis, sancti Salvatoris, S. Mamerti, S. Nicolai et S. Michaelis. Caput autem ipsius monasterii fecit miro opere in similitudinem monasterii sanctæ Mariæ matris Domini et sanctorum Agrippæ et Vitellii in

A simi Deo et sancto attribuit Aniano summam, scilicet librarum septem ipsius metalli in meliorandis a se monasterii facti tectis ; quibus ab imis ad superiora apertis, cœlum melius cerneretur quam terra. Exstitit in ea quantitas auri quindecim librarum probati. Quod reliquum fuit in quibus debuit distribuit, quia erat ei sollicitudo Ecclesiarum Dei, juxta utile senioris sui velle. Post quæ omnia cupidus sanctæ benedictionis rex Rotbertus gloriosus, suæ ordinationis, benedictionis et assumptionis in regem anno tricesimo sexto, jussione imperatoria evocavit archipræsules Gauzulinum Bituricensem et abbatem Floriacensem, Leothericum Senonensem, necnon et Arnulphum Turonensem. Quorum præsentiam subsequuntur præsules Odolricus Aureliensis, Theodoricus Carnotensis, Bernerius Meldensis, Guarinus Belvacensis, et Rodulfus Silvanectensis. Non defuit etiam præsentia domni et venerabilis Odilonis, Cluniacensium abbatis, et aliorum bonorum virorum non minimi meriti, cum quibus semper desiderabat colloqui. Ab his pro certo et aliis Dei ministris levatur illud nobile corpus amici Dei Aniani sanctissimi de sepulcro cum corporibus sanctorum Euspicii, Monitoris et Flosculi confessorum, Baudelii et Scubillii martyrum et Agiæ matris S. Lupi confessoris ; et ab ipso glorioso rege et aliis, quos jam prænotavit littera, qui pro tali negotio advenerant, custoditur, laudatur, et decantatur in hymnis et laudibus in ecclesia S. Martini quoad usque præpararentur utilia et necessaria sanctæ benedictioni. Præparatis ergo omnibus, ab ipsis sanctis sacerdotibus locum ipsum benedici et consecrari solemniter fecit, anno Dominicæ incarnationis millesimo vicesimo nono, indictione duodecima. Sumitur itaque humeris inelyti regis gaudentium simul et lætantium populorum et transfertur cum laudibus in templum novum, quod ipse inelytus Rotbertus ædificaverat, laudantes Dominum et S. Anianum in tympano et choro, in chordis et organo, et eum in loco collocant sancto ad honorem, gloriam et laudem Jesu Christi Domini nostri et famuli sui Aniani, speciali gloria decorati.

Expleta benedictione solemniter et omnibus quæ ad dedicationem sancti templi pertinebant, vadit jam cum reverentia nominandus pater patriæ Rotbertus ante altare sanctissimi Petri et dilecti domni Aniani, in conspectu omnium populorum, et exuens se vestimento purpureo, quod lingua rustica dicitur rocus, utroque genu fixo in terram, toto de corde ad Deum supplicem fudit precem in his verbis : « Gratias, inquit, ago tibi, bone Deus, qui ad effectum meam voluntatem hodie meritis S. Aniani per-

nam nominis tui, S. Aniani virtute mirabili patris A patriæ ab inimicis mirabiliter liberatæ. Peracta oratione, ad sua quisque lætus regressus et de suis donariis ipso die locus insigniter nobilitatur, in quatuor scilicet palliis pretiosissimis, et urceo argenteo et capella, quarum post obitum suum Deo omnipotenti et sanctissimo confessori delegavit Aniano. Capella autem hujus piissimi, prudentissimi, potentissimi regis Roberti, talis fuit: Cappæ octodecim bonæ, optimæ et bene paratæ. Libri Evangeliorum aurei duo, argentei duo, et alii duo parvi, cum missali uno transmarino, bene parato eburno et argento. Philacteria aurea duodecim. Altare unum auro et argento mirabiliter paratum, continens in medio petram laudabilem, quæ dicitur onichinus. Cruces aureæ tres. Major ex his continet in se libras auri puri septem. Signa quinque. Unum ex his satis mirabile, in quo duo millenaria metalli et sexcentæ libræ fuerunt, cui imprimi jussit signum baptismi de oleo et chrismate facti, sicut ordo deposcit ecclesiasticus, et ut vocaretur Robertus attribueret Spiritus sanctus. Dedit etiam et huic sancto ecclesias duas, Sentiliacum et Rutinagum, cum villis et omnibus quæ ad ipsas pertinent, quas præcepto regali firmavit et corroborari jussit. Promeruit autem et a domno Theodorico venerabili Aurelianorum episcopo altaria ipsarum ecclesiarum cum pontificali privilegio de ipsis a se facto, quod sancto contulit Aniano et regi inclito, qui eum in voce exultationis semper dilexerat de corde bono.

Castrum Crispicius dictum a Waltero potenti nobiliter constructum Successionico in territorio, Abbatiam sancti Arnulfi a se factam nobilem et per sæcula reddidit illustrem. Nostra enim ætate ibi abbatem quemdam, Lezcelinum nomine, constituit, boni testimonii virum, professione regularis vitæ monachum, quotannis venientem ad hunc Dei virum. Suscipiebatur ab eo ut Dei servus, et colloquium habentes de cælestibus, post hæc redeundo honorabatur ab eo honorabilibus muneribus quam splendide, quæ erant juncta cælestibus perfectæ charitatis virtute. Quodam autem tempore sanctæ Quadragesimæ Pisciaci ad regem de more proferans, temporales simul et spirituales sumpserunt cibos. Avita se posthæc conjungentes bonitate, offert regi charitatem Dei abbas bonus, pro revelatione corporis ejus humillimi, ut haberet levamen ciborum, qui precibus pulsans ostia cælorum fieret consors sanctorum. Hoc renuens vi pietatis et incumbens se terribilibus obediens nullum adhuc Deo inimicium totum

A Jæu Christi resurrectionem. Erat et hoc amatori bonorum in religione pro suarum emundatione culparum quod, a sancto Septuagesimo usque in pascha, nulla usus culcita frequenter cum suscipiebat ad jacendum fortissima terra, tendentem indesinenter ad æthera. Prostratus tamen pro his et aliis animæ ejus subscripta et brevis oratio: Priorum actuum ejus maculas Deus tergat, oblivioni perpetuæ tradat, partem ei in resurrectione prima concedat qui est resurrectio mortuorum Jesus Christus vivens et regnans in sæcula sæculorum.

B Cordi meo quid dulcius, quid jucundius potest jungi quam ut præceptorem, adiutorem meum, in omnibus Dei operibus collaudem? Redeo, redeo et, sicut solebam in diebus quibus nos simul respiciebamus, ejus mihi amabilem et desideratissimam recipio bonitatem. Delector etiam in illa et experior quid utilitatis mihi illa fuerit. In illa, ut meæ est recordationis, nil sentio quam ut bonus filius de patre bono, amicus de amico, dilectus de dilecto. Erubescio tamen valde in hujus admirabilis viri operum bonorum narratione, cum in eo semper floruerint quæ sunt fixa summis cælorum, pro liberatione animarum et corporum. Quempiam videns desudare in Dei opere, huic exhortabatur voce, clanculo allevans munere, cujus erat donum promissis pauperrimum, dato permaximum. In fuado monasterii Floriacensis loci paterna imitabilis abbas mei Gauzlini jussione ecclesiam cœpi ædificare, modicam quidem, sed festivam; ad quam occurrebat populus amore quorum erat sacrandæ condigna benedictione. Licet esset imperfecta, quamvis lignea, tamen promovit se rex vir cælestium desideriorum a Vitriaco castro, desiderans eam videre aspectu sanctissimo. Fuerat jam jussu domini et amabilis Odolrici pontificis a venerabili Bituricensium archiepiscopo Gauzolino benedicta, dante eo in circuitu plenissime terram ipsi ecclesiæ perutilem. Intrans in ea rex et orans pallium quatuor librarum super altare posuit; quod quia in honore sanctorum Dionysii, Rustici et Eleutherii, consecratum fuit, procul dubio ejus cordi ita insedit ut suis visis aspicientibus oculis, post ad eum Parisius me veniente, de reliquiis ipsorum martyrum, almi scilicet Dionysii, Rustici et Eleutherii, splendide exornaret, intercessionibus ditaret. Protectionis eorum dona hæc sunt: De casula sancti Dionysii, dalmatica sancti Rustici, casula sancti Eleutherii, de vestimentis eorum sanguine aspersis, de carniis eorum pulvere et funiculo triplici, quo fuit astrictus Dionysius martyr Domini pretiosus. His et aliis

tis existentibus ipsa ecclesia post ignibus adusta, A iterum a me misero, auxiliatrice manu Domini operante, sanctæ Mariæ matris Domini, Patris quoque Benedicti et eorundem sanctorum adjuvantibus meritis, quæ erat lignea facta est lapidea, quam magnæ bonitatis gloriosus episcopus Odolricus sua, non alterius, ut prius, manu Domino Deo et suis sanctis dedicari et consecrari voluit. Fecit ut decubat talem virum. Quippe qui sic me protexit amore omni quo advixit tempore, operante Dei virtute, ut in his quæcunque volui nunquam ejus habuerim nolle, sed semper quod est honestum et utile. Hæreditatem sanctorum sacerdotum, quam semper hic sacerdos inclytus honore pontificatus consequi desiderabat, hanc quæsumus ei tribuere dignetur Pontifex summus, Deus et Dominus noster Jesus B Christus. Hujus peccata destruat, colloct in cœlestibus, jungat cœlorum civibus Redemptor et Conditor, et sanctarum animarum mitissimus liberator. Intrans hanc ecclesiam præ oculis habent subscriptos versiculos, memoriam sancti Dionysii et factoris loci retinentes, quos binis partibus divisos agnoscunt altaria, quorum sunt honore sæciata. Ad sinistram partem altaris sancti Dionysii hi sunt:

*Ista Dionysius penetrantes limina sanctus,
Auxilio sancto consociet Domino.*

*Quem quicumque petis Dominum deprecor tonantem,
Quatenus Helgaudum servet amore suum.*

*Cujus amor Christo sic sic venerabile templum
Construxit Domino atque Dionysio.*

Item ad dexteram :

*Est domus ista Deo sine fine dicata superno,
Helgaudi studio consilioque boni.*

Hinc paradisiaci pulsatur junua regii :

Hinc pia plebs Domino conjugalit supero.

Intrans pariter Christus conservet Jesus.

Dicite, cuncti, voce fideli omne per ævum :

Sic fiat : Amen, amen, amen.

Hujus certe temporibus, cujus adjuvante Deo facta describimus, fulsit in monasterio Floriacensi loco celebri splendidus mundo Gauzlinus abbas merito, sanctis Deo conjunctus operibus, pollens scientia spiritali simul et humana. Inerant ejus cordi Abonis magistri prolati sanctæ Scripturæ D flores boni, de quibus honestissime imbutus ita eructabat omnibus, ut possent delectari in cœlestibus. In sanctis eleemosynis ita largissimus, ut ipse positus in fortissimis frigoribus a se vestes pellium abiciens, pauperes Christi indueret, ut a remuneratore bonorum præmium perciperet, de quo audiret: *Nudus fui, et vos operuistis me. Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis: Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (Math. 25, 34-40)*

noribus sæculi eum honorans attribuit illi honores non minimos, abbatiam S. Benedicti, quæ est caput totius ordinis monastici et episcopatum Bituricensis sancti protomartyris Stephani, principatum tenentis totius Aquitanix, qui fuit et est honor et decus Franciæ. In quibus quæ peccavit vera charitas et eleemosyna, quæ in eum floruerunt virtute magna, perpetuæ tradent oblivioni actione felicitis boni, quod habuit participatione summi boni. In diebus quippe Septuagesimæ residens rex illustris Parisius civitate misit ad eum abbas humilis ex more pro sacratissimi loci utilitate. Qui missi erant his propriis appellabantur nominibus: Albericus unus sacerdotii gloria decoratus, largifluæ charitatis vir; cui adjunctus Dei dono et excellentissimi patris Gauzlini imperio, frater de nomine dictus Helgaudus, quem iste princeps Dei affectu diligebat paterno; tertium secum habentes in obsequio fraternitatis laborantem, Hisembertum nomine, conversione dignum factum monachum. Dies autem sanctæ Quadragesimæ Pisciaci celebraturus, iter accelerat nobiscum proficiscentibus ejus præceptis imperialibus, in quo erat rationem redditurus, de quibus eum adieramus. Cum ecce venientes ad portum Sequanæ, qui dicitur Carolivenna, hoc est piscatoria, quæ erat difficultate transmeabilis, jussione ejus sancta soli naviculam intravimus, ipso aspiciente et considerante quis finis non assumeret, quos ad se venire alacres et incolumes exspectabat. C Affuit nobis miseris hujus intercessione regis, qui laudatur, benedicitur et adoratur ubique Deus. Navigantibus nobis et equos nostros juxta lintrem frenis trahentibus, contigit unum sonipedem, indomitum et nunquam talia id actum, in mediis fluctibus duos in navi anteriores posuisse pedes; cujus forti rabie navis periclitabatur, trahens nos jam in profundum. Inclamans rex post Deum altissimum cum suis et virtutes cœlorum, dat voces immensas ad cœlum nostro pro periculo. Pronuntiat grandi voce frena relinquere, et equos longe a navi arceri. Ad cujus amabilem vocem laxatis frenis, ut jusserat, et equi pedibus de navi ejectis, cœpimus ad littus evehi. Ipse quoque sanctum Dionysium sanctumque Benedictum et omnes sanctos Dei in a)jutorium nostrum provocabat, lacrymis perfusus oculis. Cujus precem audivit is qui est in sæcula benedictus Deus. Factum est ut voluit, et deducta navi ad terram, suscepit nos per Deigratiam incolumes, qui eramus simul cum eo mirabilem Deum laudantes. Ex quo facto habuit nos Deus omnipotens omni tempore laudatores. Mansimus autem cum ipso Dei viro illo in loco triduo, delectati dulci ejus colloquio, sicut et aspectu jucundo. Cujus, quæsumus, sanctissimam animam suo colloct in regno, qui eam rede-

stro audebimus commendare, sancti Spiritus virtute ut mereatur evadere diem ultionis extremæ, insignitus signaculo Trinitatis sanctæ. Sed quia adhuc quædam de ejus mira operatione, quæ sunt veræ humilitati sociata, nos scripsimus et quæ multis prosunt et proderunt ad salutem, restat ut, his manifestatis, non teneat nos otiosos ejus sanctissimus obitus, qui dono Dei exstitit laudabilis et gloriosus. Habens desiderium mori sæculo et vivere Christo Deo, Rex strenuissimus eum, cui est omne quod est et cui attribuimus omne quod scribimus, desiderans videre, voluit terris habere socium, quem non potest capere cælum. Proficiscente eo quadam Quadragesima ad sanctos, Dei servitio sibi conjunctos, adit, orat, honorat, aures eorum precibus humillimis et salutaribus pulsat ut cum ipsis et sanctis omnibus inveniri posset in Dei laudibus dignus. Laborabat in hoc carnis et spiritus fortitudine, ut evinceret Dei virtute. Intrans fines Bituricum suscipit eum sanctus protomartyr Stephanus cum sancto Maiolo meritis præcipuo, sancta Maria, cum celebri Juliano martyre summo, iterum ipsa piissima virginum virgo Maria, cum sancto Egidio confessore magno. Inclytus vero Saturninus cum forti Vincentio, dignus Antoninus cum Fidi martyre, sanctus Domini Giraldus ipsum jam revertentem ad propria sancto iterum reddit incolumem Stephano glorioso, cum quo terris lætum deducens diem Palmarum, properat Aurelianis, ibi in Pascha percepturus Auctorem nostræ salutis. Quo itinere, multa ab eo fuerunt dona sanctis data, a pauperibus vero ejus manus nunquam fuit vacua. Nam ipsa terra multos habens infirmos et præcipue leprosos, hos vir Dei non abhorruit, quia in Scripturis sanctis legit Dominum Christum multoties in speciem leprosoꝝum hospitio susceptum. Ad hos avida mente properans et intrans, manu propria dabat denariorum summam et ore proprio figens eorum manibus oscula, in omnibus Deum collaudabat, memor verborum Domini dicentis : *Memento quia pulvis es et in pulverem reverteris (Gen. xiii, 19)*. Cæteris autem mittebat devote pro Dei omnipotentis amore, qui operatur magna ubi est. Tantam quippe gratiam in medendis corporibus perfecto viro contulit divina virtus ut, sua piissima manu infirmis locum tangens vulneris et illis imprimens signum sanctæ crucis, omnem auferret ab eis dolorem infirmitatis. Charitatis integræ non immemor servus Dei considerabat pretiosa Martyrii monachi facta, qui proprio leprosum astringens vestimento illumque suo levans

A In ædificationibus vero ecclesiarum Dei hic temporalis simul et spiritali oleo inunctus rex, sanctæ benedictionis dono suam potentiam et voluntatem adimplere desiderans et ad æternæ beatitudinis palmam consequendam anhelans, inter alia cogitare cœpit et post cogitata ad effectum perducere, sancti Dei, cujus sublimitatis, cujus meriti quæve essent honorandi et extollendi laude, de quibus nulla ei cunctis temporibus loquendi laudandive fuit satietas. Enimvero apparebit in his quæ subter sunt annexa, descripta et superioribus juncta, quia omnia semper fuerunt ei curæ, scilicet quæ sunt pudica, quæ sunt casta, quæ sunt sancta, et quæ habet virgo vere mater Ecclesia sancta. Attamen nunquam fuit illi Deus obliviosus. In ipsa autem civitate Aurelianis ædificavit monasterium in honore sancti Aniani, ut diximus; item, aliud in honore sanctæ Mariæ matris Domini nostri Jesu Christi et S. Hilarii confessoris summi. Sanctæ itidem Mariæ genitricis Dei, cognomento Fabricæ. Fecit inibi et monasterium sancti Vincentii martyris Christi; monasterium S. Pauli apostoli, in Cantogilo villa; monasterium S. Medardi, in Vitriaco castro; monasterium S. Leodegarii, in silva Aquilina; monasterium sanctæ Mariæ in Miliduno castro cum alia ecclesia; monasterium S. Petri et S. Reguli, in civitate Silvanectensi; monasterium sanctæ Mariæ in Stampensi castro; item in ipso castro, ecclesiam unam, in palatio; in civitate Parisius, ecclesiam in honore S. Nicolai pontificis in palatio; monasterium S. Germani Antissiodorensis, S. Michaelis ecclesiam, in silva cognominata Bieria; item monasterium S. Germani Parisiacensis cum ecclesia S. Vincentii, in silva cognominata Leddia; in villa, quæ dicitur Gomedus, ecclesiam in honore S. Aniani; item in villa Faida, ecclesiam in honore S. Aniani; monasterium sanctæ Mariæ, in Pisciaco; monasterium S. Cassiani in Augustiduno. Pro his omnibus et aliis innumerabilibus quæ per Domini virtutem operatus est bonis, oremus singuli, oremus omnes et dicamus : « Deus, qui inter sanctissimos reges famulum tuum Robertum regali fecisti dignitate vigere, præsta, quæsumus, ut quorum vicem ad horam gerebat in terris, intercedente gloriosa Dei genitrice Maria cum omnibus sanctis, eorum quoque perpetuo consortio lætetur in cælis. Per eundem Dominum nostrum. »

D Ante suum sane sanctissimum obitum, qui tertio decimo Kalendis Augusti exstitit, die passionis apostolorum sanctorum Petri et Pauli, sol ad similitudinem quartæ lunæ subtractis radiis fuscatus appa-

sancta David canens meditalatur legem Domini die ac nocte, ut procul dubio ei concordari queat illud quod de sanctissimo Patre Benedicto specialiter dictum est :

Psalmicen assiduus nunquam dabat otia plectro,

Sacra canens obiit psalmicen assiduus.

Cognoverat autem hic miles beatus tunc Dei servis pacem esse liberam, quietem tranquillam, quando de hujus mundi turbinibus abstracti ad sedem et securitatem æterni portus intrarent et absorpta morte ad immortalitatem venirent. Festinabat enim supra nominatis virtutibus de præsentis tristitia ad lætitiā venire perennem. Dicebat illi perfectum esse gaudium, qui elaboraret ut videre posset Christum Deum. Exire ipse de hoc sæculo paratus, Dominum Jesum suæ salutis atque utilitatis magistrum semper invocabat. Ad videndam regis æterni insuperabilem potentiam angelos, archangelos et omnes Dei sanctos in auxilium suum venire voce, signis, indesinenter orabat, muniens se semper in fronte et oculis, naribus et labiis, gutture et auribus per signum sanctæ crucis, memoria Dominicæ incarnationis, nativitatis, passionis, resurrectionis et ascensionis et gratiæ Spiritus sancti. Habuit hoc ex more in vita, cui nunquam defuit voluntate aqua benedicta. His vero aliisque refertus bonis virtutibus, sexagenarius, ut credimus, opperiebat mortem intrepidus. Et invalescente validæ febris languore, petiit viaticum salutare et salubre vivifici corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi. Sumpto eo et, parvo intervallo facto, ad Regem regum et Dominum dominorum demigrans, felix feliciter felicia promeruit regna. Obdormivit autem, ut diximus, in Domino decimo tertio Kal. Augusti, lucescente aurora diei tertiæ Sabbati, Miliduno castro; et Parisius deportatus apud S. Dionysium juxta patrem suum sepelitur ante altare sanctæ Trinitatis. Fuerat ibi ingens luctus, intolerabilis dolor, dum monachorum ingemiscens turba pro absentia tanti Patris, clericorum innumerabilis multitudo ærumnas suas ab ipso sancto pie relevatas dolens, viduarum et orphanorum infinitus numerus, beneficia ab eo percepta deplorans, dabat voces ad cœlum immensas. Una pro certo omnium vox : « Rex magne, Deus bone, ut quid nos interficis, cum nobis Patrem bonum abstrahis, et tibi adjungis? » Pugnis enim pectora percutientes ibant et revertebantur ad sancti tumulum, repetentes jam dicti sermonis versiculum, adjicientes ut miseretur ei Deus in bonum precibus omnium sanctorum in sæculum sempiternum. In cujus morte, heu! proh dolor! ingeminatis vocibus acclamatum est : « Roberto imperante et regente, securi viximus. neminem timimus. De

gio regni erectus in sublimi, hic humillimus vir Dei abjecit a se jactantiam inhonestæ mentis, quæ sunt honorum sublimia, mundi gloriam et in cœlis suum collocans thesaurum, propter hoc hujus portio factus est Deus. Magnus apud Deum ejus thesaurus, egregius sanctarum divitiarum cumulus, cubile requietionis sanctæ perpetuum, cujus est Deus propitiatio qui fuit totius mundi liberatio. Inter alia unum quiddam doloris nobis hoc affert quod talis ac tantus vir sine titulo ornati lapidis, sine nomine, sine litteris jacet, cujus in toto terrarum orbe gloria et memoria in benedictione est. Proinde omni sæculo profuit et proderit hujus serenissimi regis ratio, cui indesinenter adhæsit ecclesiasticus et sibi semper amabilis monasticus ordo. Hunc Christus Deus bonum omnibus dederat patrem. Attamen libet adnotare paucis in fine hujus Operis innumerisam hujus mirabilis bonitatem regis. Sermocinans quis cum eo non est lætificatus gaudio magno? Pacem quis desiderans in ejus conspectu non abhorruit iram? Vultus sui præsentiam aspiciens quis non est oblitus dolos? Orationibus ejus monachorum non habuit requiem et non est amatus, dilectus et veneratus? Ejus sanctissima admonitione quis clericorum non fuit amator castimoniarum? Ipsius amabilia verba quibus non fuerunt medicamina? Aspectus ejus quibus non profuit insipientibus, ut virga? Oculos ejus humiles quis aspiciens non est meditatus cœlestia? Pauper et esuriens quis non satiatum ab ejus recessit mensa? Mortuus quis suo termino non ejus vestitus est vestimento? Hebes quis non est ab eo factus sapiens? Viduæ et pauperes, ad exemplum bonæ Dorcadis, non ab eo datas ostenderunt vestes? (Act. ix, 39.) Omnis miserorum multitudo, non eum patrem et nutricium inclamavit? Incidens quis in peccatum, non hujus sanctæ consolationis habuit auxilium? Dormitans quis præ tædio non est evigilatus a somno? Laudans quis Deum hunc non habuit in exemplum? Eleemosynam quis facere desiderans hunc non accipit imitatore, quasi allum Joannem? Joannem dico Alexandrinum patriarcham qui pro ejus immensa, quæ fuit super miseros et pauperes misericordia, misericors dici et esse meruit sua in vita simul et in omni terra. Enimvero non fuit ei similis post sanctum David de cunctis regibus terræ in sanctis virtutibus, humilitate, misericordia, pietate et charitate, quæ super omnes est et sine qua nemo videbit Deum, quia semper adhæsit Domino et non recessit a mandatis ejus corde perfecto. Cætera, quæ sunt de sæculi militiis, hostibus devictis, honoribus virtute et ingenio acquisitis, historiographis scribenda relinquimus. Quis si fuerint et ea scriptaverint, invenient in eis patrem et filium, matrem et fratrem, et in similibus, et in similibus.

coelestia regna. Annuat hoc Deus omnipotens qui A ctissimis regibus ornat cœlos, cujus regnum et
 iustificat impios, et vivificat mortuos, et san- imperium permanet in sæcula sæculorum.

EPITAPHIUM HUGONIS MAGNI

ROBERTI REGIS FILII,

Quod fecit Girardus Aurelianensis.

Ex antiquo Ms. cod. Viri Cl. Alexandri Petavii senatoris Paris.

Sublatum viduæ juvenem tibi, Francia, luge,
 Quæ caput extuleras damna tui lugeas.
 Exue quidquid habes, festina scindere vestes,
 Dilacerans crines da capiti cineres.
 Indomitos dociles qui redderet arduus hostes,
 Hugo, decus patrium flos cecidit juvenum.
 Indolis extremæ miro dilectus amore,
 Nunc etiam luctus et dolor immodicus.

B Celtiberi lacrymant, te regem Roma petebat,
 O miserande puer! sed tumultus hic es.
 Aspectu pulcher, victis pius, hostibus acer,
 Si fore vir posses, te Babylon tremeret.
 Parthus et in pharetra propter te conderet arma,
 Apparensque minor cederet orbis honor.
 Pax igitur tibi sit, quæ claudi limite nescit :
 Lector ad hoc proaus quod repetat petimus.

ROBERTI REGIS FRANCORUM

EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA.

ROBERTI AD LEOTHERICUM SENONENSEM ARCHIEPISCO-
 PUM.

[Cum sit tibi nomen scientiæ, etc. *Exstat supra in
 vita Roberti, col. 912.*]

EPISTOLA II.

ROBERTI AD GAUZZINUM BITURICENSEM ARCHIEPISCO-
 PUM.

(Circa annum 1022.)

ROBERTUS nutu Dei Francorum rex, GAUZZINO præ-
 suli Bituricensium salutem. Volo vos scire animi
 mei motum qualiter se habet, ut forte accidere so-
 let, cum mens humana movetur, si quid mirabile
 præter solitum insperate auditur. Dum ergo die Sab-
 bati jam exhausto sederem ad cœnam, allata fuit
 mihi quædam epistola a Wilhelmo comite, de quo-
 dam portento mirabili auditu, scilicet tribus diebus
 ante solemnitatem Joannis Baptistæ in quibusdam
 partibus regni mei, videlicet in partibus Aquitanix,
 juxta plagam maritimam, pluisse de cœlo talis na-
 turæ sanguinem, ut cum fortuito cadebat super car-
 nem hominis, aut super vestimentum, aut super per-
 tram, non posset auferri lavando. Si vero cadebat
 super lignum, tum bene lavabatur. Si quidem per
 eandem epistolam petiit a me idem Guillelmus co-
 mes, ut ego requirem a mei regni sapientibus quid
 hoc portentum significet. Ego vero cum ad præ-

C rescribite quomodo acciderit, et in qua historia in-
 veniri possit. Attamen deprecor ne differatis ad re-
 scribendum mihi, quia tandiu legatum hujus por-
 tenti tenebo, donec mihi respondeatis. Valet.

EPISTOLA III.

GAUZZINI BITURICENSIS ARCHIEPISCOPI AD ROBERTUM RE-
 GEM.

(Circa annum 1022.)

Domino regi Francorum excellentissimo ROTBER-
 TO humilis GAUZZINUS æterni Regis consortium.

Quod placuit vobis interrogare de prodigio quod
 accidit, hoc nobis ex historiis aperte patet. Quod
 sanguis super gladium, aut civile bellum, aut gen-
 tem super gentem exurgere portendit; Valerius Ru-
 fus in libro Memorabilium, capitulo quarto, De præ-
 digiis, hæc refert: « Gaio Volumnio, Servilio Sulpi-
 cio consulibus, in urbe Roma initia motusque bel-
 lorum civilium hoc prodigium portendit. Carnis in
 modum nimbi dissipatæ partes ceciderunt. Quarum
 majorem numerum præpetes diripuerunt aves, re-
 liquum humi per aliquot dies, neque odore tetra,
 neque deformi aspectu mutatum jacuit. In Sicilia
 scuta duo sanguinem sudasse; etiam metentibus
 cruentas spicas in corbem cecidisse. Oppido Ceritis
 aquas sanguine mixtas fluxisse. » Chronica Eusebii
 de prodigiis hoc refert: « Valentiniano imperante,